

De wereld volgens Noord-Korea

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Remco Breuker

De wereld volgens Noord-Korea

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 7150 9

© 2025 Remco Breuker

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Eddo Hartmann

Foto auteur © Dirk-Jan van Dijk

Ambo|Anthos *uitgevers* vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Inhoud

Voorwoord en opdracht 7

- 1 Inleiding 11
- 2 Een land van kluizenaars? 19
- 3 Een bondgenootschap van onvrije staten 39
- 4 De tuchtigende liefde van de sancties 64
- 5 Hoe doen Noord-Koreanen zaken in het buitenland? 75
- 6 Hacken met een zwaard 96
- 7 Het grootste illegale uitzendbureau ter wereld 110
- 8 Waar wordt gevochten, worden wapens verkocht 122
- 9 Boots on the ground 149
- 10 Noord-Koreaanse soldaten in Oekraïne 157
- 11 En nu? 183

Bibliografie 197

Voorwoord en opdracht

Er zijn een paar dingen die ik even moet noemen omtrent dit boek.

De wereld volgens Noord-Korea was niet mogelijk geweest zonder de generositeit van Sebastian Weis, onderzoeksjournalist en documentairemaker, met wie ik aan verschillende documentaires heb gewerkt en die een dierbare vriend is. Het boek dat we samen hadden geschreven is door omstandigheden niet uitgekomen, maar Seb vond het prima als ik materiaal daarvoor, waaronder bijvoorbeeld het interview met de voormalige Noord-Koreaanse zakenman Park Myeongho, hierin zou verwerken. Dank je wel, Seb.

Dit boek staat bol van de voorbeelden en toch beкроop mij tijdens het schrijven het gevoel dat ik ook zoveel niet noem. Dat gevoel heeft me niet verlaten, want het klopt. Ik had een drie keer zo dik boek kunnen schrijven en dan zou ik dat gevoel nog steeds hebben.

Ik heb het constant over Noord-Korea dit en Noord-Korea dat, maar de centrale boodschap (die ik goed verstop heb) is juist dat het voor een land als Nederland en een gemeenschap als de EU van levensbelang is om zich structureel met Zuid-Korea te allieren.

Dan een paar technische opmerkingen. Ik heb ervoor gekozen om de Zuid-Koreaanse overheidstrascriptie te gebruiken om Koreaanse namen en woorden in het Nederlands weer te geven. Dit doe ik met pijn in mijn hart, omdat het een linguïstisch monstrum is, maar dit heeft te maken met het volgende punt, de bronnen die ik heb gebruikt.

Ik heb me verlaten op eigen onderzoek dat ik in het verband van verschillende teams (altijd samen met Imke van Gardingen als teamleider) over de afgelopen jaren heb gedaan, op de vele interviews en gesprekken die ik in diezelfde tijd heb gehad met Noord-Koreaanse ballingen, op onderzoek van anderen, zowel in het Koreaans als in andere talen, en – en daar komt het – op het rapport van het Panel of Experts assisting the 1718 DPRK Sanctions Committee, het panel van de Verenigde Naties dat zich zo'n vijftien jaar heeft beziggehouden met het opstellen, monitoren en onderzoeken van sancties ten aanzien van Noord-Korea. En er rapporten over te schrijven. Deze rapporten zijn goud waard. Ze zijn enorm gedetailleerd en zorgvuldig en ze noemen veel namen van Noord-Koreanen, die veelal min of meer volgens de Zuid-Koreaanse overheidstrascriptie zijn weergegeven. Ik moet hier een vrijwel onbreekbare regel van de transcriptiekunst noemen: namen worden eigenlijk altijd getranscribeerd zoals de drager ervan dat zelf wil (of zoals die naam in diens paspoort staat getranscribeerd). Is dat niet bekend, dan volgt transcriptie volgens de regels van de gekozen methode. Ik had de namen uit de rapporten allemaal kunnen overzetten naar de academische transcriptiemethode, maar ik vermoed dat ik daar alleen maar verwarring mee had gezaaid en het onmogelijk zou maken, of op zijn minst zeer moeilijk, om na te gaan over wie ik het nu precies heb aan de hand van de gebruikte bronnen. En gezien het feit dat ik zeer dankbaar

gebruik heb gemaakt van de rapporten van het Panel of Experts leek me dat een slecht idee. Dan maar de Zuid-Koreaanse overheidstrascriptie.

Een laatste opmerking in dit voorwoord. Noord-Korea heeft altijd veel media-aandacht gehad, maar meestentijds is het zijn 'rare gedrag', raketten en kernwapens of het spektakel van militaire parades en massachoreografie dat Noord-Korea mediageniek maakt. Dit boek bespreekt Noord-Korea in zijn internationale context, een onderwerp dat niet vaak besproken wordt, in ieder geval niet op structurele wijze. Als het gebeurt, gebeurt het volgens de regels van de internationale betrekkingen; vanuit Pyongyang en vanuit de staat gezien. Dat doe ik hier niet. De drijfveer voor dit boek was de deelname van Noord-Korea aan de invasie van Oekraïne aan de kant van Rusland. Maar datgene wat mij persoonlijk tot de bestudering van Noord-Korea heeft gebracht is een onderwerp dat zo weinig aan bod komt dat het ironisch genoeg bijna antimediageniek is – Noord-Korea als zwart gat voor mensenrechten. De stille holocaust die zich al decennia aan het voltrekken is in de vernietigingskampen waar je, als de deur eenmaal achter je dichtgeslagen is, niet meer uit komt, is paradoxaal genoeg bekend, maar vermag maar weinigen aan te zetten tot actie. Het onzichtbare lijden van de Noord-Koreanen in dat soort kampen, het structurele lijden van de doorsnee Noord-Koreaan, de weergaloze repressie, het altijd aanwezige geweld, de consistente ondervoeding, de afwezigheid van vrijheid om te zijn wie je bent, om te denken wat je wilt, om lief te hebben hoe je wilt – het laat de internationale gemeenschap in brede zin koud. Het laat gevluchte Noord-Koreanen echter niet koud en veel van de informatie over Noord-Korea en het begrip van hoe het land opereert buiten de eigen landsgrenzen heb ik alleen maar kunnen verwerven dankzij de generosi-

teit van deze ballingen. Het is dan ook met gemengde gevoelens dat ik een heel boek wijd aan de wereld volgens Noord-Korea en Noord-Korea volgens de wereld, terwijl de mensenrechtensituatie er zo urgent is. Ik hoop alleen dat een beter begrip van Noord-Korea zal leiden tot een betere omgang met het land, wat voor mij vanzelfsprekend ook een actieve en op verbetering gerichte omgang met mensenrechtenschendingen inhoudt en een einde aan structurele martelpraktijken, onderdrukking, vervolging en vernietigingskampen waar democide plaatsvindt.

Ballingen uit Noord-Korea die in Zuid-Korea wonen (en gewoon Zuid-Koreaanse staatsburgers zijn) kampen in het algemeen met allerlei problematiek, zoals discriminatie in het Zuiden en moeilijkheden om zich succesvol en comfortabel aan te passen aan het leven in Zuid-Korea. Sommigen van hen (zoals Park Myeongho en Moon Cheolsu) vrezen bovendien terecht voor represailles vanuit Noord-Korea tegen henzelf of tegen in het Noorden achtergebleven familieleden en vrienden. De Zuid-Koreaanse overheid zet niet voor niets persoonsbewaking in om deze mensen veilig en in leven te houden. De interviews met hen zijn dan ook anoniem – ik heb hun in dit boek willekeurige pseudoniemen gegeven zodat niet te achterhalen is wie zij in Noord-Korea waren.

Als laatste, ik heb dit boek alleen maar kunnen schrijven dankzij de hulp, inspiratie en belangstelling van Imke, Viktor en Arthur. Het boek zelf wil ik opdragen aan Rik, in de hoop dat we het er nog over kunnen hebben.

Inleiding

‘Noord-Koreaanse wapens zijn Oekraïnes ergste probleem’: deze uitspraak van het hoofd van de militaire inlichtingendienst van Oekraïne zou een paar jaar terug onvoorstelbaar en onbegrijpelijk zijn geweest. Toch zou deze uitspraak een paar maanden later worden gevolgd door de urgente aansporing van president Volodymyr Zelensky aan het adres van Amerika, Europa en de NAVO om niet langer ‘toe te kijken’ maar actief hulp te bieden nu Noord-Koreaanse militairen zij aan zij met de Russen tegen Oekraïne vechten. Noord-Koreaanse soldaten die in een oorlog op Europese bodem vechten: ‘Toto, I have a feeling this isn’t Kansas anymore.’ Verbazing die ironisch genoeg gedeeld wordt door de Noord-Koreaanse soldaten zelf, omdat niemand hun had verteld dat ze met Rusland tegen Oekraïne zouden gaan vechten.

Eind april 2025 gaf zowel Rusland als Noord-Korea na ruim een halfjaar ontkenning op ontkenning gestapeld te hebben toe dat Noord-Koreaanse soldaten aan Russische zijde tegen Oekraïne meevochten, een zeer waarschijnlijk signaal tot intensivering van de Noord-Koreaanse deelname aan deze oorlog. De wereld staat op zijn kop en Europa lijkt het spoor bijster. Noord-Korea daarentegen staat aan de vooravond van wellicht

zijn grootste bloeiperiode sinds de Koreaanse Oorlog.

Noord-Korea's hermetische grip op de eigen samenleving en bevolking heeft het de onverdiende reputatie van een kluizenarsstaat opgeleverd. In feite is Noord-Korea tijdens de coronapandemie pas de hermetisch afgesloten staat geworden die het in de media altijd is geweest. Uit angst voor sociale en dus politieke instabiliteit als gevolg van het grootschalig toeslaan van het virus sloot Noord-Korea de noordgrens, met China, even hermetisch als de grens in het zuiden met Zuid-Korea. Zelfs diplomaten werden het land uitgezet – de foto waarop Russische diplomaten op een draisine (een klein railvoertuig zonder wanden of dak, vereeuwigd in menige cartoon) via het spoor terug naar Rusland reden, ging de hele wereld over. De pandemie is echter voorbij en Noord-Korea is de eigen grenzen weer aan het openen. De handel met China is hervat en Noord-Koreaanse arbeiders worden weer naar China en Rusland gestuurd. Net als altijd het geval was; Noord-Korea is 'a most enterprising country' dat altijd winst, vriendschap en kennis in het buitenland heeft gezocht. Dat wij dat niet altijd hebben gezien ligt zowel aan de ingewikkelde netwerken achter dit soort overzeese activiteiten die er van buitenaf vaak niet Noord-Koreaans uitzien als aan onze eigen neiging om Noord-Korea alleen in de context van het eigen land te zien en niet als actieve deelnemer in de mondiale economie.

Nu heeft Noord-Korea in de bijna tachtig jaar van zijn bestaan altijd verteld een bijzonder land te zijn. Tot de late jaren zestig was dat verhaal niet significant anders dan de verhalen van andere jonge en ambitieuze socialistische republieken die op weg waren naar de communistische heilstaat. Zelfs de bloedige Koreaanse Oorlog tussen 1950 en 1953 vermocht dit heilsdenken niet serieus schaden. De hechte contacten die Noord-Korea nog

steeds heeft (zij het niet langer altijd op het niveau van de staat) met landen als Polen, Bulgarije en Roemenië, stammen uit deze tijd van gezamenlijke socialistische kameraadschap. Het feitelijke einde aan het verhaal van Noord-Korea als socialistische gemeenschap kwam niet van buiten toen het IJzeren Gordijn viel, maar van binnen: de verheffing van de machtigste man van het land, Kim Il Sung, tot zogeheten ‘Grote Leider’ eind jaren zestig zette al de *Einzelgang* van Noord-Korea in. En terwijl andere socialistische staten de pijnlijke transitie naar een postsocialistische samenleving doormaakten, volhardde Noord-Korea in de eigen ingeslagen weg, dwars door isolatie, hongersnood en nucleaire crises heen.

De aantrekkingskracht die Noord-Korea bezat als socialistisch land is in de loop der jaren vervangen door een Noord-Korea dat overal ter wereld een ander gezicht lijkt te laten zien – of wellicht is het eerder zo dat Noord-Korea op allerlei plekken in de wereld anders gezien wordt. In staten in zuidelijk Afrika is Noord-Korea vandaag de dag nog steeds heel actief, ondanks de, in theorie althans, dempende werking van de sancties hierop, wat zijn oorsprong vindt in de Noord-Koreaanse hulp en sympathie voor de toenmalige vrijheidsstrijders in deze staten. Vrijheidsstrijders toen wellicht, maar de regering of de regerende klasse nu. Naast de nooit vergeten hulp die Noord-Korea bijvoorbeeld Zimbabwe, Botswana of Angola gaf tijdens hun respectieve onafhankelijkheidsoorlogen, biedt Noord-Korea dergelijke staten (postkoloniaal en vaak van bescheiden omvang) een voorbeeld om na te jagen. Noord-Korea is immers ook een postkoloniale staat, strikt genomen slechts de helft van de feitelijk al bescheiden staat die in 1910 door Japan formeel geannexeerd werd, een kernwapenmacht die zich tegen Amerika durft te verzetten en in het bezit van een staatsstructuur waar-

in één partij vanaf de oprichting van de staat de macht in handen heeft gehad. Het Noord-Korea dat in Afrika wordt gezien ziet er dan ook heel anders uit dan het Noord-Korea dat West-Europa ziet. Dat beeld van Noord-Korea als dappere postkoloniale kernwapenmacht zag ook Venezuela, waar op uitnodiging van de Venezolaanse overheid een Noord-Koreaanse delegatie van economische en politieke experts op bezoek kwam om de mogelijkheid van een Noord-Koreaanse heroriëntatie van de Venezolaanse economie te onderzoeken. Dit mag op onze lachspieren werken, als twee landen waarvan de economie al jarenlang beroerd draait van elkaar denken te kunnen leren, maar dan slaan we de plank mis voor wat betreft waar dit eigenlijk om gaat: de aantrekkingskracht van het Noord-Koreaanse model. En, ik aarzel bijna om dit op te schrijven, de altijd onverwacht gebleven maar onderhand duidelijk gebleken langlevendheid van het Noord-Koreaanse model.

Om Noord-Korea te begrijpen is het van belang om de verhalen van het land te begrijpen. Om te doorgronden waarom Noord-Korea op verschillende plekken zo verschillend wordt gezien – en soms zelfs op dezelfde plek heel verschillend. Dat ligt natuurlijk aan de *eye of the beholder* maar voor een groot deel ook aan datgene wat men te zien en te horen krijgt.

Dat iedereen een ander Noord-Korea lijkt te zien, wordt bevestigd door de bijzondere vriendschap tussen Kim Il Sung en Norodom Sihanouk, de voormalige koning van Cambodja – in dat geval lijken de leiders elkanders status als erfelijke monarchie (in het geval van Noord-Korea natuurlijk slechts de facto) erkend te hebben, naast de overduidelijke persoonlijke chemie tussen deze twee zonnekoningen.

Interessant genoeg geldt de aantrekkingskracht van Noord-Korea ook voor extreemrechtse partijen in Europa, waar Noord-

Korea al sinds de jaren tachtig hechte contacten mee onderhoudt. Op het moment dat de VN met een schokkend rapport kwam over de mensenrechtensituatie in Noord-Korea, waarin werd gesteld dat 'er geen contemporaine parallel is voor Noord-Korea als het gaat om mensenrechtenschendingen', bezocht Matteo Salvini, toen leider van de Italiaanse Lega Nord, Noord-Korea en verklaarde onder de indruk te zijn van 'het prachtige gevoel van saamhorigheid' dat hij overal aantrof. Medereiziger Antonio Razzi was voornamelijk onder de indruk van de 'heel, heel schone straten'.

Hetzelfde geldt trouwens voor extreemrechts in andere delen van Europa, waar Noord-Korea al sinds de jaren tachtig goed bij lag – voormalig Oost-Duitse neonazi's vonden in Noord-Korea de ideale combinatie van rassenleer, ultranationalisme en een planeconomie. Amerikaanse neonazi's zijn zelfs met de meme 'White Juche' gekomen, een verwijzing naar hoe populair Noord-Korea's autarkische gedachtegoed is.

De gecompliceerde hoeveelheid aan beelden van Noord-Korea wordt benadrukt door het feit dat het land vanaf de jaren zestig ook goede contacten probeerde te onderhouden met verschillende radicale groepen in de Verenigde Staten, waaronder de Black Panthers. En dan is er natuurlijk het voor het West-Europese publiek bekende verhaal van Noord-Korea als de met kernbommen en granaten dreigende paria van de internationale samenleving.

De studie van Noord-Korea is vreemd op een manier waarop de studie van Japan, Spanje of Zuid-Korea dat niet is. Dat komt niet alleen doordat Noord-Korea een dictatuur is waar vrije academische studie onmogelijk is. Een even belangrijke reden is ons onvermogen om Noord-Korea los te zien van onze eigen angsten en fantasieën. 'We lijken eraan te denken als het laatste

mysterieuze land, net als een onontdekt of onbeschaafd koninkrijk – de perfecte achtergrond voor avonturenfilms’ (Miyamoto Satoru, 2020). Het is niet zo gek dat zoveel verschillende landen en groepen zulke verschillende beelden van Noord-Korea hebben. Berichtgeving over het land in het zogeheten Westen slingert al jaren heen en weer tussen het absurde en het angstaanjagende. Kernproeven, concentratiekampen en martelingen voeden onze angst; de extremen van de persoonsverheerlijking van de Kims, wetten hoe je je haar dient te knippen en de afwezigheid van internet bevestigen ons beeld van de absurditeit van Noord-Korea. Nu is het ook niet makkelijk om het land te duiden zoals het is. Het is niet alleen een dictatuur, het is een zodanig repressieve maatschappij dat het niet mogelijk is om er als onderzoeker of journalist vrij rond te lopen, vragen te stellen of in bibliotheken en archieven te grasduinen.

De beste manier om dan ook van buitenaf zicht te krijgen op Noord-Korea, wat het is en vooral ook wat het doet, is om Noord-Koreaanse overzeese activiteiten onder de loep te nemen. En gelukkig onderneemt het nogal wat buiten de grenzen van het Koreaanse schiereiland. En dat heeft een rijke verzameling aan verschillende beelden van het land opgeleverd, het ene herkenbaarder dan het andere, maar geen van deze beelden is geheel gespeend van waarheid. En al deze beelden en verhalen doen ertoe om te begrijpen waarom Noord-Korea zo aanwezig is in het buitenland – zeker nu.

De oorlog in Oekraïne is op dit moment het slagveld waar Rusland de EU en de VS ontmoet – een proxy-oorlog die wordt uitgevochten ten koste van Oekraïne en zijn inwoners. En nu dus met de directe steun van het Noord-Koreaanse leger. Datgene wat de Russische agressor nu al geruime tijd overeind houdt is de steun vanuit Noord-Korea. De duizenden treinwagons

volgeladen met ammunitie, de honderdduizenden Noord-Koreaanse arbeiders en soldaten nu en straks, wellicht in mindere mate, de Noord-Koreaanse raketten. De mogelijkheid van Noord-Koreaanse *boots on the ground* aan de Russische kant was in 2022 al besproken (in de radio-uitzending van *Bureau Buitenland* op 18 augustus door ondergetekende) en is onder tusschen bewaarheid.

Noord-Korea's plotse cruciale rol in de belangrijkste crisis in naoorlogs Europa mag onverwacht en ongerijmd lijken, maar goed bezien is dat het niet. Het land is altijd zeer actief geweest in het buitenland, zeker op plekken waar gevochten werd. Noord-Koreaanse soldaten vochten in de burgeroorlog in China, in Vietnam, in de Jom Kipoer-oorlog, in de Gukurahundi-oorlog in het toenmalige Rhodesië, in de oorlog tussen Iran en Irak, in Angola en recentelijk in Syrië. Het land leverde wapens aan Zaïre, Zimbabwe, de Verenigde Arabische Emiraten, Saudi-Arabië, Pakistan, Egypte, Syrië; de volledige lijst is een stuk langer. Ook toen de VN-sancties tegen Noord-Korea nog enigszins werkten, wist Pyongyang toch altijd wapens en soldaten te leveren aan buitenlandse vrienden in nood. Nu door de Russische invasie van Oekraïne de rondom de VN gecentreerde internationale wereldorde drastisch aan het veranderen is, zijn de sancties voor landen als Rusland, Wit-Rusland, China en Iran een wasen neus geworden en kan Noord-Korea feitelijk doen wat het wil. Het is een belangrijke lidstaat van de alliantie van onvrije staten geworden, zelfs nu Syrië is weggefallen als bondgenoot.

Naast die tussen Rusland en de Verenigde Staten, leek er nog een proxy-oorlog uitgevochten te zullen worden in Oekraïne, namelijk tussen Noord- en Zuid-Korea. De Noord-Koreaanse beslissing om troepen naar het front te sturen bracht de Zuid-Koreaanse president tot het dreigen met directe leveranties van

wapens en munitie aan Oekraïne. Zo'n statement van een van de grootste defensie-industrieën van de wereld vatte Rusland niet licht op, al werden Yoon Suk-yeols plannen niet gerealiseerd door zijn eigen politieke moeilijkheden in Zuid-Korea, die het hem onmogelijk maakten zijn ambities ten opzichte van Oekraïne te vervullen. Yoons afzetting als president compliceerde zaken nog daniger.

In dit boek bespreek ik Noord-Korea als mondiale speler. Zowel het verleden, het heden als de toekomst van de Noord-Koreaanse aanwezigheid buiten de eigen grenzen; het verleden om het heden te kunnen uitleggen, het heden om de Noord-Koreaanse strategieën in hun praktische uitwerking te zien en de toekomst om onze eigen positie, als Nederland en als Europa, te helpen bepalen. Daarbij besteed ik als rode draad door dit boek heen in het bijzonder aandacht aan de verhalen die Noord-Korea over zichzelf en aan zichzelf vertelt – en aan de verhalen die terug worden verteld over Noord-Korea. Die context is namelijk onmisbaar om Noord-Korea's plaats in de wereld van nu te duiden.

Een land van kluizenaars?

Veel nieuwsartikelen beginnen ermee, een variatie op: 'Noord-Korea is het meest geïsoleerde land ter wereld.' Deze notie is gemeengoed, waardoor er geen onderbouwing of iets dergelijks nodig is. Het land zou moeilijk te bezoeken zijn als toerist (het kost wat, maar zo'n beetje iedereen kan gewoon gaan, dat het zo moeilijk en exclusief zou zijn is goede marketing van Noord-Korea en de reisbureaus die ernaartoe gaan) en al helemaal als journalist. Maar als je het aantal '*rare glimpses*' gaat tellen waar journalisten na bezoek aan het land gewag van maken of alleen al het aantal documentaires van bezoeken aan Pyongyang en omstreken, dan raak je al snel de tel kwijt. Ik vermoed dat de meeste journalisten die ik ken (toegegeven, vaak mensen die zich veel met internationale aangelegenheden bezighouden) er weleens zijn geweest. Toch wordt Noord-Korea beschreven als 'het meest gesloten land ter wereld' en bovendien als 'het laatste stalinistische land ter wereld' of 'een van de laatste communistische landen ter wereld'. Nu noemt Noord-Korea zich inderdaad communistisch, maar pas weer sinds kort na dat decennialang niet te hebben gedaan – en het is naar eigen zeggen in de eerste plaats een kimilsungistisch, kimjongilistisch en kimjong-

unistisch land. Nee, dit verzin ik niet – dit zijn bestaande termen en ideologieën in Noord-Korea. Net zoals ik niet verzin dat het land altijd zeer geïnteresseerd is geweest in het buitenland en voor zijn bondgenoten vaak een trouwe partner gebleken is. Banden met bijvoorbeeld voormalige Afrikaanse bevrijdingsbewegingen (nu vaak regeringen) gaan terug tot de vroege jaren zeventig en zijn nog steeds warm. Hier zien we het misschien niet want we kijken voornamelijk naar Noord-Korea's onaangename kanten, maar het land heeft vrienden waar het van op aan kan. Het is kortom geen kluizenaarsrijk en dat is het ook nooit geweest. Zelfs in de periode van noeste arbeid en wederopbouw na de vernietigende Koreaanse Oorlog bood Noord-Korea onderdak aan vele Oost-Europese ingenieurs (een van hen heeft overigens een heel interessant boek geschreven over zijn ervaringen als Oost-Duitser in het Noord-Korea van de jaren vijftig). Noord-Korea is nooit afgesloten geweest, met uitzondering van de periode van de pandemie, toen wel meer landen zich van het buitenland afkeerden.

Noord-Korea presenteert zich echter wel al decennia als een land dat het zelf wel redt, een land waar de autarkische Juche-filosofie zou regeren, een land dat weinig tot niets uit het buitenland nodig heeft en nog minder wil. De publieke verkondiging van zijn afgeslotenheid is een van de zeldzame gebieden waarin de buitenwereld en Noord-Korea elkaar vinden (een ander gebied waarin dit gebeurt is de mythe van de almacht van de grote leider). Het verhaal van een afgezonderd Noord-Korea wordt met overtuiging verteld binnen en buiten het land en zeker buiten de landsgrenzen geloofd. Dat is op zich niet gek, het is niet alleen de propaganda die Noord-Korea afschildert als overtuigd afgezonderd, maar ook reisorganisaties adverteren Noord-Korea als nauwelijks bezocht land en veel van de contacten die